

fejezi ki a szereplők karakterisztikus tulajdonságait. Végezetül megemlítjük a Pesti Lloyd Társulatnak a mű előszavával méltányolt áldozatkészségét, mely a munka megjelenését lehetővé tette.

KELÉNYI B. OTTÓ.

Pukánszky Béla: *A magyarországi német irodalom története (a legrégebb időktől 1848-ig)*. Budapest, kiadja a Budavári Tudományos Társaság, 1926 (Német Philológiai Dolgozatok XXXI).

A szerző hatalmas feladatra vállalkozott: a magyarországi németiség közel ezer éves kulturális törekvéseinek ismertetésére. Mert műve többet tartalmaz, mint annak címe jelzi. Nemcsak a hazai német irodalom történetét nyújtja, hanem megismerteti velünk azt a talajt is, melyben ez az irodalom gyökerezik, a középkori városi élet és városi művelődés keletkezésétől és kifejlődésétől egészen a XIX. század első felének a magyar nemzet minden rétegét magával ragadó politikai és társadalmi mozgalmáig.

Ha így előttünk áll ez a szinte beláthatatlan anyag, akkor értjük és érezzük csak át, mily energiamennyiség rejlik e hosszú idők kulturális munkájának irodalmi megnyilvánulásaiban. A magyarországi német filológia vezetői évtizedek óta céltudatos irányítással igyekeztek ily nagyszabású áttekintés lehetőségét előkészíteni. A munkatársak és tanítványok hosszú sora, kik közül újabban Koszó János és KÁDÁR Jolán emelkedtek ki kiforrott módszerrel megírt jeles műveikkel, a problémák egy részét tisztázták ugyan, mindazonáltal a szerző e könyvében nemcsak az eddigi eredmények gondos összefoglalását adja, hanem sok tekintetben úttörő kutatásokat is kellett végeznie. Vonatkozik ez épúgy a középkori jogi, közigazgatási, vallásos és pedagógiai emlékek irodalmára, mint a humanizmus, reformáció, ellenreformáció, felvilágosodás és romanticizmus rendkívül sokoldalú költői, vitázó, retorikai és tudományos próbálkozásaira. Kiterjed a szerző figyelme az iskolázás fejlődésére is, a polgárság, a céhek művelődési vágyának jeleire, az egyházi énekköltéssel kapcsolatban az imádságos könyvekre, elmélkedő és oktató munkákra, a XVI. és XVII. század röpiratirodalmára, a hírlapokra, folyóiratokra, a színészet történetére, német irodalmunknak a magyarral való kapcsolataira, a külföld felvilágosítása és tájékoztatása terén elért eredményeire.

Tárgya iránti szeretete nem ragadtatja el túlzott ítéletekre, mert mindvégig tisztában maradunk azzal, hogy a magyarországi német irodalom jelentőségét nem a produkált művészi értékek nagyságában, hanem

abban kell keresnünk, hogy a nyugati kultúra eszmevilága iránti érdeklődést hogyan tudta felkelteni, ébren tartani és terjeszteni nemcsak a hazai német, hanem a magyar olvasóközönség közt is.

Látjuk, hogy ez az irodalom nem ellensége, hanem kiegészítő része a magyarnak, mellyel olykor párhuzamosan halad, olykor azonban annyira átszövődik vele, hogy annak szerves elemévé válik.

Különösen áll ez a romantikus világnézet idejére. A török harcokban és a nemzeti önvédelem küzdelmeiben elfáradt magyarság szellemi életéről a XVIII. század úgyszólván semmit sem tudott, még oly nagy írók sem, mint az egyetemes érdeklődésű HERDER vagy GOETHE, aki a politikai események más fordulataival esetleg magyar miniszter lehetett volna. A XIX. század elején hazai német íróink szívós munkával és határtalan lelkesedéssel a romantikus eszmék hatása alatt tágabb látkörűvé vált nyugati népekben a magyarság iránt nemcsak figyelmet és érdeklődést, hanem általános rokonszenvet tudnak kelteni, másrészt az újjáéledő és újjáébredő magyar irodalmat ezer csatornán át táplálják és erősítik, míg nagy tehetségei azután egészen eredeti utakon járva önállóan haladnak tovább.

A legkiválóbb német filológusok egyike C. von KRAUS *Mhd. Übungsbuch*-ját ismertetve, nemrégben azt mondta: ezt a könyvet mindenkinek ajánlom, mert mindnyájan tanulhatunk belőle. Nekem is ez a véleményem PUKÁNSZKY könyvéről: mindnyájan tanulhatunk belőle, és mindenki, aki a kezébe veszi, hálás lesz szerzőjének, hogy minden munkarejét koncentrálna, hosszú évek önfeláldozó munkájával ezt az alapvető művet megírta.

SCHMIDT HENRIK.

Végh Gyula: *Rariora et Curiosa gróf Apponyi Sándor gyűjteményéből.* Budapest, 1925. 8-r. 99 l. (A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára Címjegyzékének X. kötete.)

Gróf APPONYI Sándor az igazi tudós tiszta meglátásával élete tudós munkáját és bibliofil szenvedélyét egy nagy cél, a magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok lehetőleg teljes összegyűjtésére szentelte. A kéziratok emlékek, valamint az ú. n. Régi Magyar Könyvtár már épen úgy kívül estek gyűjtési körén, akár a képzőművészet remekei. Mégis akkor amikor élete egész munkájának gazdag és bő eredményét, Hungaricakönyvtárát, fejedelmi elhatározással nemzetének adományozta, e hatalmas gyűjtemény függelékékepen a külföldi nem magyar vonatkozású ritka